

จักกวัตติสูตร: วิเคราะห์เชิงแนวคิดเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

Cakkavatti Sutta : Conceptual Analysis for Economic and Social Development

พระมหาอุทิศ กวีวิโส (แนวสะบก)

บทคัดย่อ

สำหรับสังคมไทย ในฐานะที่พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม และเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่งที่มีนักบวชคือ พระสงฆ์ มิใช่เป็นแต่เพียงผู้นำที่เป็นสื่อติดต่อกับสิ่งที่มองไม่เห็น เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์โดยการทำพิธีกรรม แต่หมายถึงผู้เดินทางลัดในการปฏิบัติธรรม คำสอนทางศาสนาไม่ได้เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออำนาจเบี่ยงเบนเหนือธรรมชาติ แต่เป็นการแสดงกฎธรรมชาติและความเจริญแห่งชีวิตอย่างธรรมดาเท่านั้น ศาสดามีใช้ตัวแทนของอำนาจเบี่ยงเบน หรือผู้บันดาลความรอดพ้นแก่มนุษย์ผู้เชื่อฟัง แต่หมายถึงผู้ค้นพบความจริงแห่งธรรมชาติ และทำหน้าที่เป็นครูช่วยชี้ทางเดินแก่ผู้หลงทาง การทำความเข้าใจพระพุทธศาสนาในมุมมองที่ถูกต้องในท่ามกลางยุคสมัยที่สังคมสลับซับซ้อน ในสมัยที่คนในสังคมมีความเชื่อที่สับสน คำสอนทางศาสนาจึงถูกทำลายด้วยความรู้ที่สัมผัสได้ อรรถปริวรรตศาสตร์ หรือ ศาสตร์แห่งการตีความ เป็นแนวคิดหรือทฤษฎีที่สำคัญศาสตร์หนึ่งที่ได้ถูกนำมาใช้ในการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ทำความเข้าใจในเนื้อหาสาระทางศาสนาซึ่งมีความลุ่มลึกดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

คำสำคัญ : จักกวัตติสูตร, การพัฒนา, เศรษฐกิจ, สังคม

ABSTRACT

Based on the Thai society, the Buddhism is the cultural basis as a place for monks who are not only responsible for connecting people and the invisible spirit through the ritual, but also following the natural Buddhism rules and the prosperous pathways of life regardless of the sacred and untouchable matters. In addition, the religion founder does not represent the invisible power that helps human beings from the troubles whereas the exact role is to be as the enlightened person leading people the right ways to get out of the maze. Amid the sophisticated society, to grasp the correct understanding of Buddhism principles seems difficult due to the vague belief of people. This means that the propaganda of Buddhism principles is being challenged by the concrete notion in reality. Furthermore, the hermeneutics is the science of interpretation which is considered as the important factor contributing to people's understanding toward surrounding matters; especially to grasp the deep principles of Buddhism as mentioned above.

Key words : Cakkavatti Sutta, development, economic, society

บทนำ

พระสุตตันตปิฎกเป็นคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นปิฎกหนึ่งในจำนวนสามปิฎก ที่มีความลุ่มลึกเพราะภาษาบาลีที่ใช้บันทึก ลุ่มลึกเพราะความหมายแห่งภาษาบาลี ลุ่มลึกด้วยพุทธวิธีเทศนาสื่อความหมาย และลุ่มลึกเพราะการตีความ เหมือนกับความลุ่มลึกในสี่พันตรมหาสมุทร ผู้มีปัญหาน้อยเข้าใจไม่ได้ หาที่พึ่งจากคำสอนไม่ได้ นำสาระประโยชน์จากคำสอนไปประยุกต์ไม่ได้ เหมือนกระต่ายตกลงในมหาสมุทร ลอยคว้างไม่มีที่ให้หยั่งเท้า ในที่สุดจะจมน้ำตาย แม้ว่าคำสอนมีความลุ่มลึกเข้าใจได้ยากเหมือนความลุ่มลึกในมหาสมุทร จนกลายเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งของการศึกษา แต่ชาวพุทธยังคงมุ่งมั่นเพื่อจะเรียนรู้คัมภีร์ เพราะทราบดีว่าคัมภีร์เป็นองค์ประกอบสำคัญในพระพุทธศาสนา คัมภีร์เป็นแหล่งแสดงหลักการและวิธีการ มิไฉนตรวจสอบคำสอนที่มีความลุ่มลึกนั้นว่าเป็นอย่างไรกันแน่ จะนำมาประยุกต์กับชีวิตในสังคมได้อย่างไร (สมิทิล นเรนนิมิต 2550 : 3) ทั้งนี้ด้วยเห็นว่าจกักวัดติสุตร มีภาพของความไม่ชัดเจนอันนำมาซึ่งความสงสัย หรือมีประเด็นในการศึกษาตีความได้หลายนัยด้วยกัน เช่นเรื่องสมบัติจักรพรรดิ 7 ประการ หลักการปกครอง หลักความเลื่อมและความเจริญของมนุษย์และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับพุทธพยากรณ์ ในเรื่องพุทธวงศ์ หรืออนาคตวงศ์ที่ว่าด้วยยุคพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งเป็นที่มาของความคิดความเชื่อหลาย ๆ อย่างในสังคมปัจจุบัน เช่น การพึ่งเทศน์มหาชาติครบ 13 กัณฑ์เพื่อที่จะได้ไปเกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรย เป็นต้น รวมถึงสาระธรรมที่เป็นหัวใจสำคัญของเรื่องเป็นต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นที่มาของการศึกษาในงานชิ้นนี้

ที่มาของชื่อสุตร

จกักวัดติสุตร แปลว่า พระสุตรว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งหมายถึงกษัตริราช ผู้ได้รับมรณาภิเษกแล้ว ทรงประพฤติดรรมที่เรียกว่า จักรวรรดิวัตร อันเป็นเหตุ ให้แก้ว 7 ประการ มีจักรแก้ว เป็นต้นเกิดขึ้น และทรงใช้จักรนี้แผ่พระราชอาณาจักร ปราบปรบปักษ์จนมีเมืองขึ้น ทั้ง 4 ทิศ ชื่อนี้จึงตั้งตามเนื้อหาสาระของพระสุตร อนึ่ง ในบางแห่งเรียกชื่อพระสุตรนี้ว่า จกักวัดติสีหนาทสุตร (พระสุตรว่าด้วยการบันลือสีหนาท ประกาศเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิ)

พระสุตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ขณะประทับอยู่ที่เมืองมาตุลา แคว้นมคธ โดยทรงประสงคิให้ผู้ฟังฟังตน ฟังธรรม ไม่ฟังสิ่งอื่น เพราะการฟังตนฟังธรรม ทำให้เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ โภคะ และพละ ทำให้มารขัดขวางความเจริญไม่ได้

อรรถกถาอธิบายว่า ในตอนเช้าตรู่ของวันนั้น พระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูหมู่สัตว์ ผู้ที่ควรโปรด ทรงเห็นว่า ชาวเมืองมาตุลา จำนวน 84,000 คน มีอุปนิสัย สามารถบรรลุธรรมได้

ถ้าทรงแสดงพระสูตรที่เกี่ยวกับอนาคตวงศ์ให้ฟัง จึงเสด็จออก จากที่ประทับ ไปยังเมือง มาตุลาแต่เช้า พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ตามเสด็จจำนวน 20,000 รูปพวกกษัตริย์ชาวเมืองมาตุลา เฝ้ารับเสด็จ และได้ถวายมहाทานแด่พระองค์และภิกษุสงฆ์ พระผู้มีพระภาคทรงเห็นว่า ถ้า ทรงแสดงธรรมที่ตรงนั้น จะเกิดปัญหาเรื่องสถานที่คับแคบ ไม่พอนั่งและยืนของผู้เข้าฟัง ฉะนั้น เมื่อเสวยพระกระยาหารเสร็จ ไม่ทรงกล่าวอนุโมทนา ทรงลุกจากพุทธอาสน์ เสด็จออกไป นอกตัวเมืองและประทับนั่งภายใต้คางไม้มาตุละต้นหนึ่ง ซึ่งมีบริเวณกว้างพอรองรับผู้ฟังธรรม จำนวนมากได้ เมื่อประทับนั่งเรียบร้อยแล้ว หมูภิกษุสงฆ์เข้าไปเฝ้าทั้งด้านขวาและด้านซ้าย ของพระองค์ ส่วนประชาชนเข้าไปนั่งตรงด้านหน้า คือ ณ เบื้องพระพักตร์ของพระองค์ (ที.ปา.อ. (ไทย) 80/29-30)

ในจกกวัดติสุตรนอกจากแก่นธรรมแล้ว นิทานที่พระพุทธองค์ทรงยกขึ้นมาประกอบการ อธิบายก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน และเป็นที่มาของชื่อพระสูตรดังกล่าว ในทฤษฎี ตะวันตกแนวคิดการตีความตามทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์เรื่องการตีความหมายแบบนิทาน เปรียบเทียบ (Allegorical Interpretation) อันหมายถึง การตีความด้วยการทำนามธรรม ให้เป็นรูปธรรม โดยการใช้อุปมาอุปไมยบ้าง การใช้สัญลักษณ์บ้าง การเล่าเรื่องประกอบบ้าง ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย ประเด็นในการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนจะได้อธิบายความหมายของนิทานเปรียบเทียบดังนี้ คำสำคัญของพระสูตรที่สำคัญคือ คำว่า “จก” ซึ่งแปลความหมายได้ 3 นัย คือ

(1) หมายถึง ล้อ, หรือ วงล้อ วิเคราะห์รูปศัพท์ได้ว่า สิ่งเป็นเครื่องทำให้เคลื่อนไปได้ หรือ สิ่งที่เบียดเบียนหรือบดแผ่นดิน

(2) หมายถึง กองทัพ, กองพล วิเคราะห์รูปศัพท์ได้ว่า ผู้เป็นเหตุให้ทำการยึดครองได้

(3) หมายถึง กงจักร, วงจักร วิเคราะห์รูปศัพท์ได้ว่า วัตถุเป็นเครื่องเบียดเบียน ในศาสนา พราหมณ์ คำว่า จกปาณิ หมายถึงพระนารายณ์ หรือพระวิษณุ คือเทพเจ้าที่มีกงจักรในมือ

การใช้จักรเป็นสัญลักษณ์จึงน่าจะเป็นการประยุกต์ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ซึ่งมี อยู่ก่อนมาใช้กับคติธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับประเทศไทยเองตราจักรได้ถูกนำมาใช้ใน หน่วยงานระดับสูงเช่น กองทัพบก ราชวงศ์จักรี ธรรมจักร เป็นต้น คำว่า จักร จึงเป็นการอธิบาย แบบเปรียบเทียบ เป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจภายในคือธรรม เป็นอำนาจบารมีที่ไม่ได้เกิดจาก การแต่งตั้งแต่การจากการประพฤติปฏิบัติ

ส่วนคำว่า “จกกวตติ” วิเคราะห์ตามรูปศัพท์ได้ว่า ผู้ทรงเป็นไปด้วยจักรรตนะคือทรง ประพฤติตามราชประเพณีมีปราบปรามคนชั่วเป็นต้น 1 ผู้ทรงยังจักรรตนะให้เป็นไป คือให้ลอย

ไปข้างหน้าของตน 1 ผู้ทรงหมუნวงล้อแห่งบุญหรือวงล้อแห่งรถให้เป็นไปในเหล่าสัตว์ หรือทรงให้เหล่าสัตว์เป็นไปในวงล้อนั้น 1 ผู้ทรงบำเพ็ญทศพิธราชธรรมถึง 10 ปี เพื่อให้จักรรัตนะเกิดขึ้น 1 ผู้ทรงปฏิบัติจักรธรรม คือธรรมนิยมปฏิบัติ 10 หรือ 12 ประการ 1 ผู้ทรงยังอาณาจักรและธรรมจักรให้เป็นไปในหมู่มสัตว์ทั้ง 4 ทวีป 1 ผู้ทรงยังอาณาจักร คืออาณาเขตให้เป็นไปไม่ติดขัด 1 ผู้ทรงยังจักรคือทานอันยิ่งใหญ่ให้เป็นไป 1 (พระธรรมกิตติวงศ์ 2550 : 239-240) ความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ หรือที่มาของชื่อพระสูตรที่เรียกว่าจักรวัตตีสูตรนี้จึงมุ่งหลักการปกครองทั้งการปกครองภายในคือตนเอง หรือการปกครองภายนอกหรือการปกครองสังคมในทุกระดับ

ในจกัวัตตีสูตรเป็นพระสูตรที่สำคัญที่ถูกหยิบยกขึ้นกล่าวอ้างเป็นหลักในการบริหารจัดการ หรือหลักการปกครองบ้านเมือง สังคม และประเทศชาติ หลักการที่สำคัญเรียกชื่อว่าหลักจักรวรรดิวัตร ซึ่งมีการกล่าวถึงบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบของผู้ปกครองที่ต้องดูแล ให้การทำนุบำรุง เพื่อความสงบร่มเย็นของสังคม โครงสร้างทางสังคมที่ปรากฏในจกัวัตตีสูตรคือ 1.กษัตริย์ หรือราชา 2.ข้าราชการฝ่ายใน (อินโดชนะ) 3.กำลังพล (พลกายะ) 4.ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ (ชัตติยะ) 5.ข้าราชการชั้นผู้น้อย (อนุยันตะ) 6.สมณพราหมณ์ 7.พ่อค้า (คหบดี) 8.ประชาชน (เนคมชานปะ) (อง. เอก. (ไทย) 20/453/104)

จากโครงสร้างดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามี การแบ่งย่อยไปจากโครงสร้างทางสังคมแบบเดิม โดยเฉพาะในระดับชนชั้นปกครองแต่โครงสร้างหลักยังคงเหมือนเดิม จะต่างกันที่ตรงระดับสามัญชน ไม่มีการกล่าวถึงศูทรหรือชนชั้นต่ำอย่างในอัครคัมภีร์สูตร การแบ่งย่อยเช่นนี้เรียกว่า ชาติ เป็นการแบ่งแยกบุคคลออกเป็นกลุ่มอาชีพย่อย ๆ เช่น นักบวช (พราหมณ์) บ้างก็อาจทำหน้าที่ทางพิธีกรรม บ้างก็อาจทำหน้าที่สอนหนังสือ กษัตริย์ (ชนชั้นปกครอง) ก็อาจจะเป็นพระราชอา เป็นอำมาตย์ เป็นทหาร เป็นที่ปรึกษาราชการเป็นต้น (พระณัฐพงษ์ ปัญญาวิโร (ฉลาดแหลม) 2550 : 13) เป็นที่น่าสังเกตว่าในสังคมพุทธเถรวาทในประเทศไทยนั้นไม่นิยมให้พระภิกษุมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด ๆ แต่ในพระสูตรนี้ดูเหมือนพระพุทธร่องค์จะทรงวางนักบวชซึ่งอาจรวมถึงภิกษุในพระพุทธรศาสนาไว้ในฐานะที่ปรึกษาราชการของเจ้าผู้ปกครองหรือนักบริหาร นักการเมืองไว้อย่างชัดเจนทั้งนี้ด้วยทรงเห็นว่าพระภิกษุนั้นมีศีลาจารวัตรที่งดงาม มีใจเป็นธรรม มีใจเป็นธรรม สามารถที่จะให้คำแนะนำได้อย่างไม่มีอคติแต่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

นอกจากนี้พระสูตรนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสังคมอินเดียในยุคที่ระบบชนชั้นวรรณะมีความเข้มแข็งอย่างยิ่ง ซึ่งพระพุทธร่องค์ทรงเห็นว่า

การจะเปลี่ยนผู้นำย่อมทำได้ยาก พระพุทธองค์จึงทรงบริหารจัดการเกี่ยวกับสังคมเสียใหม่โดยให้เป็นลักษณะของสังคมสงฆ์ ซึ่งเป็นสังคมที่เปิดโอกาสให้มนุษย์ทุกคน ทุกเผ่าพันธุ์ ทุกเชื้อชาติ และทุกศาสนา เข้าสู่ความเป็นเอกภาพภายใต้พระธรรมวินัยที่ทุกคนต้องปฏิบัติเฉกเช่นเดียวกัน ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครอง พระพุทธเจ้าถือว่า ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยคุณธรรมจึงจะดีซื่อว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ ที่เรียกว่า จักรวรรดิวัตร 5 ประการคือ

1. ธรรมาธิปไตย คือ ถือความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผล หลักการ กฎกติกา ที่ชอบธรรมเป็นบรรทัดฐาน เคารพธรรม เชิดชูธรรม นิยมธรรม ตั้งตนอยู่ในธรรม ประพฤติธรรมด้วยตนเอง

2. ธรรมิการักษา คือ จัดอำนวยการรักษา คุ้มครองอันชอบธรรมแก่ชนทุกหมู่เหล่า ในแผ่นดิน คือ ข้าราชการฝ่ายทหาร ข้าราชการฝ่ายปกครอง ข้าราชการพลเรือน นักวิชาการ และคนต่างอาชีพ เช่น พ่อค้าและเกษตรกร ชาวนิคมนชนบท และชนชายแดน พระสงฆ์ และบรรพชิตผู้ทรงศีลทรงคุณธรรม ตลอดจนสัตว์มีเท้า หรือสัตว์ปีก อันควรสงวนรักษา

3. อธรรมการนิเสธนา ห้ามกัน มิให้มีการอันอธรรมเกิดขึ้นในพระราชอาณาเขต คือการจัดการป้องกัน แก่ไข มิให้มีการกระทำความผิดความชั่วร้ายเดือดร้อนเกิดขึ้นในบ้านเมือง ชักนำประชาชนให้ตั้งมั่นในสุจริตและนิยมธรรม

4. ธนานุประทาน ปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์ มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแคว้นแคว้น เช่น จัดให้ราษฎรทั้งปวงมีทางหาเลี้ยงชีพ ทำมาหากินได้โดยสุจริต

5. ปริปุจณา ปรึกษาสอบถามปัญหาภิสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ประมาทมีวามอยู่เสมอตามกาลอันควร เพื่อให้รู้ชัดการอันดีชั่ว ควรประกอบหรือไม่ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือไม่ แล้วประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปโดยถูกต้อง

สังคมสงฆ์ในช่วงแรก ๆ พระพุทธเจ้าทรงปกครองด้วยพระองค์เอง และการปกครองก็เน้นการปกครองโดยธรรม (ธรรมราชา) มีลักษณะคล้ายพ่อปกครองลูก ดังพระดำรัสตอบพระภิกษุสงฆ์ว่า “ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเป็นบุตรแห่งเรา เป็นโอรสที่เกิดจากปากเกิดโดยธรรม อันธรรมเนรมิตแล้ว เป็นธรรมทายาท ” ต่อมาพระพุทธองค์ได้มอบอำนาจให้พระสงฆ์ที่เป็นปุชณียะผู้เป็นอาวุโสปกครอง โดยมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 4 รูป สังคมในพุทธปรัชญาเถรวาทมีธรรมเป็นแกน “ธรรม” หมายถึง คำสอนแสดงความเป็นจริง ความดีงาม เป็นเรื่องเนื้อหา หลักการ สิ่งที่ค้นพบ คำเปิดเผย เน้นที่ชีวิตด้านใน ที่จิตใจและที่ตัวบุคคล หรือป้จจัดตบุคคล

เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้พระพุทธองค์มีพระนามว่าพุทธะ ซึ่งเป็นสถานภาพที่สำคัญและยิ่งใหญ่แต่พระองค์มีสิ่งเคารพ ดังพุทธดำรัสที่ว่า “พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เจิตชูธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองกายกรรม วาจากรรม และมนกรรมโดยธรรม จึงให้ธรรมจักรที่ยอดเยี่ยมหมุนไปโดยธรรม จักรนั้นอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหมหรือใคร ๆ ในโลกให้หมุนกลับ (คัดค้าน) ไม่ได้ พระพุทธองค์ ทรงหนักในธรรม ทรงเคารพธรรม กายของพระตถาคตก็คือ โลกุตตรธรรม 9 ประการ”

ในพระสูตรนี้พระพุทธองค์ได้แยกชีวิตออกจากแควดวงของภูมิหลังทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง คำสอนของพระองค์ครอบคลุมเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองในจกัถวัตติสูตร ในทีฆนิกายกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า ความยากจนเป็นบ่อเกิดแห่งการไร้ศีลธรรม และอาชญากรรม การกำจัดอาชญากรรมได้นั้นจะต้องปรับปรุงทางเศรษฐกิจ การที่ผู้ปกครองจะดำรงอยู่ได้นาน ต้องคำนึงถึงประชาชนเป็นหลัก ราษฎรต้องอยู่ดีกินดี หากราษฎรมีความเดือดร้อนต้องรีบช่วยเหลือแก้ไข พุทธปรัชญาเถรวาทมองรัฐและประชาชน ในรัฐเป็นวิวัฒนาการทางสังคม เริ่มต้นจากความเรียบง่ายไปสู่ความสลับซับซ้อนโดยยึดหลัก ความสงบสุขของประชาชนเป็นใหญ่ ผู้ปกครองในฐานะเป็นตัวกลางที่จะคอยจัดสรรผลประโยชน์ ให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ทั้งนี้เพื่อความอยู่ดีกินดี สร้างสวัสดิภาพให้เกิดแก่ประชาชน พระสูตรนี้กล่าวไว้อย่างแจ่มชัดว่า ความยากจน เป็นสาเหตุของการไร้ศีลธรรมและอาชญากรรม เช่น โจรกรรม การพวดยุติ การเบียดเบียน ความโกรธ ความโหดร้าย ฯลฯ บรรดาพระราชา ในสมัยโบราณก็เช่นเดียวกับรัฐบาลทั้งหลายในปัจจุบัน ต่างพยายามปราบปรามอาชญากรรม ด้วยการลงโทษ ซึ่งไม่มีทางสัมฤทธิ์ผลได้ ในกฎทันทสูตร พระองค์ได้ทรงแนะนำว่า การที่จะกำจัดอาชญากรรมได้นั้น จะต้องมีการปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจของประชาชน ประเทศชาติ ก็จะมีแต่ความสุข ปราศจากอาชญากรรม (ชุตี กิติ ทิพย์เกษร และคณะ 2548 : 158)

การยกตัวอย่างนิทานเปรียบเทียบเรื่องของพระเจ้าจักรพรรดิทัฬหะเนมิและราชวงศ์ของพระองค์ตลอด 6 ชั่วโมงก่อนจะเกิดข้อผิดพลาดขึ้นในพระราชวงศ์ที่ 7 ที่ไม่ยอมปฏิบัติ ตามโคจรหรือหลักปฏิบัติอันเป็นของบิดาตน ซึ่งเป็นเหตุนำมาซึ่งความเสื่อมทางสังคม คือเมื่อผู้นำไม่ให้ทาน ทำให้เกิดความยากจน เกิดอดิชนาทาน ทำปาณาติบาต เกิดมุสาวาท เกิดปิสุณาวาจา เกิดกาเมสุมิฉฉาจารา ผรุสวาจา สัมผัสปลลาปะ อภิขิมา พยาบาท มิจฉาทิฎฐิ อธัมมราคะ วิสมโลภะ มิจฉาธรรม ไม่เคารพพ่อแม่ และสุดท้ายกุศลกรรมบท 10 อันตรธานและเป็นเหตุให้อายุเสื่อมถอยลง ซึ่งความเสื่อมดังกล่าวนี้เริ่มปรากฏให้เห็นเด่นชัดในสังคมปัจจุบันแล้ว

ข้อเท็จจริงในเรื่องสาเหตุของความเสื่อมและความเจริญ ที่ปรากฏในจกักวัดติสุตฺร ทั้งในเรื่องของอายุมนุษย์ และความล่มสลายของสังคม ซึ่งมีความสอดคล้องกัน ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติ เราสามารถตีความเรื่องนี้โดยพิจารณาจากการที่ในปัจจุบันที่โลกเองมีทรัพยากรที่จำกัด ในขณะที่ความต้องการของมนุษย์มีอยู่อย่างไม่จำกัด ความต้องการที่ไม่จำกัดนี้เองทำให้มนุษย์บ่อนทำลายธรรมชาติด้วยการกอบโกยสมบัติของโลกคือธรรมชาติมาไว้กับตนเองให้มากที่สุด ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม เมื่อความยากจนเกิดขึ้น อาชญากรรมต่าง ๆ ก็เกิดตามมาดังที่ปรากฏในจกักวัดติสุตฺร ถึงแม้ว่าในปัจจุบันมนุษย์จะพยายามคิดค้นเทคโนโลยีเพื่อความอยู่รอด หรือที่เรียกว่า ความเจริญก้าวหน้ามากเท่าใดแต่ดูเหมือนจะเป็นการเพิ่มพูนปัญหาให้กับโลกมากขึ้นเท่านั้น สิ่งที่ปรากฏชัดเจนที่สุดก็คือปัญหาโลกร้อน โรคภัยต่าง ๆ โดยเฉพาะภัยธรรมชาติ เทคโนโลยีบางอย่างเป็นการฆ่ามนุษย์แบบผ่อนส่งเช่น สารเคมีตกค้างต่าง ๆ ที่อยู่ในพืชผัก เป็นต้น ด้วยสาเหตุดังกล่าวทำให้อายุของมนุษย์นั้นสั้นลง ผู้เขียนเห็นว่าคำว่าอายุสั้นลงนั้นหากไม่พิจารณาในแง่ของอายุขัยมนุษย์แต่พิจารณาถึงความเสี่ยงภัยที่มีอยู่มากมายทำให้มนุษย์ตายเร็วขึ้น ก็น่าจะสมเหตุสมผลมากที่สุด หากพิจารณาเป็นโครงสร้างทางสังคมในรูปแบบของการเมืองการปกครองก็สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันเช่นเดียวกัน แต่เมื่อสังคมมีความเสื่อมถึงขีดสุดก็จะกลับมาสู่ความเจริญอีกครั้งซึ่งเป็นหลักการที่ธรรมดามากที่สุดตามหลักปฏิจจสมุปบาท หากไม่มีความเจริญก็จะเป็นการขัดกับหลักคำสอนสำคัญนี้ไป

นอกจากหลักการปกครองแล้วนักตีความในพระสูตรนี้มีพุทธพยากรณ์ที่สำคัญคือแนวคิดสังคมอุดมคติในยุคพระศรีอาริยมตไตรย ซึ่งเป็นที่มาของความเชื่อต่าง ๆ มากมายในสังคมปัจจุบัน จากการศึกษาเรื่องคติความเชื่อเรื่อง “พุทธศาสนา 5,000 ปี” รวมถึงเนื้อหาเรื่องพุทธทำนาย ตามความในเอกนิบาตชาดก มัชฌิมปิณฑาสกั วุฒวรรคที่ 8 รวมถึงพุทธดำรัสเรื่องเรื่องของปัญจอันตรธาน คือ พระปริยัติธรรมอันตรธาน ปฏิบัติอันตรธาน ปฏิเวธอันตรธาน ลิงคอันตรธาน ธาตุอันตรธาน เป็นต้น พบว่าความเชื่อดังกล่าวถูกนำมาผูกโยงเข้ากับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม รวมถึงคนบางกลุ่มทั้งที่มีความประสงค์และไม่ประสงค์ดีได้เกิดมีกิจกรรม และพิธีกรรมที่แตกต่างกันออกไป เช่นกรณีของสำนักหุบผาสวรรค์ เป็นต้น (พัชรลดดา จุลเพชร 2548) และยังมีทำนายต่าง ๆ ตามมา เช่น ความตอนหนึ่งในหนังสือเรื่อง วิจารณ์พุทธนันทาย ของอารยัน กล่าวไว้ว่า

ในคราวถึงกึ่งพุทธกาล 2500 ปี มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในโลก จะได้รับภัยพิบัติสารพัดทิศจะพึงเห็นกลาง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2485 เป็นต้นมา ทหารจะเป็นเจ้า ข้าวจะขาดแคลน พลูหมากจะหมดเปลือง ผิวเหลียงจะชนะ

ผู้มีบุญจะมากเกิดท่านจะมาในปีกุนเดือน 9 พ.ศ. 2500 ในปีระกาปีเถาะ
จะมีมหาภัยมาจากทิศตะวันตก สมณชีพรามณจะตายประมาณ
784,000 คน ลูกจะพลัดพ่อ พ่อจะพลัดลูก แม่จะพลัดลูก ลูกจะพลัดแม่
พู่จะเป็นหนาม ฟ้าจะครองเมือง... (อารยัน 2502 : 321/327)

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้นคนบางกลุ่มได้วิเคราะห์ถึงความเสื่อมของสภาพเศรษฐกิจ
สังคม และการเมืองหลังยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ว่าอยู่ในยุคถดถอยเพราะพุทธ
ศาสนาได้มีอายุถึงพุทธกาล หลังปี 2500 (หากกำหนดอายุพระพุทธศาสนาไว้ที่ 5,000 ซึ่งคดี
เรื่องนี้คล้ายกับคดีเรื่องวัยเบญจเพส ที่เชื่อว่า หลังอายุ 25 ปี จะเป็นจุดเสื่อมของพัฒนาการ
ทางร่างกาย) เรื่องกึ่งพุทธกาลนี้ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนในพระไตรปิฎก จะมีก็แต่คัมภีร์มิลินท
ปัญหา ซึ่งแต่งขึ้นเมื่อประมาณ 500 ปีหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ความประสงค์
ก็เพื่อจะชี้แจงพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาให้แจ่มแจ้ง แต่เป็นการตีความและเชื่อมโยง
ให้เห็นว่าเรื่องความเสื่อมของศีลธรรมนั้น มีการกล่าวไว้ในจกัถวัตติสูตร อันปรากฏเรื่องของ
พระศรีอาริย์ มิคสัญญีกลียุค การศึกษาพัฒนาการ ความเปลี่ยนแปลงของความหมายของ
มิคสัญญีและแก่นที่มีร่วมกันของมิคสัญญีจากจกัถวัตติสูตรในพระไตรปิฎก คัมภีร์โลกบัญญัติ
คัมภีร์อนาคตวงศ์ คัมภีร์สังคีตวิวงศ์ ในฐานะที่คัมภีร์เหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษา
แนวคิดเรื่องมิคสัญญี ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าหากนำแนวคิดเหล่านี้นำมาศึกษาวิเคราะห์และตีความ
เพื่อให้เห็นความเสื่อมและความเจริญ รวมถึงการนำความคิดความเชื่อมาใช้เป็นประโยชน์
ต่อการขับเคลื่อนสังคมก็จะมีประโยชน์ไม่น้อย

แนวคิดเรื่องพระศรีอาริย์เมตไตรยในจกัถวัตติสูตร แสดงถึงแนวคิดเรื่องการเสด็จอุบัติ
ขึ้นเพื่อเป็นผู้บริหารภิกษุสงฆ์ และเป็นนักปราชญ์อนุเคราะห์สัตว์โลก และแนวคิดที่ปรากฏ
ในคัมภีร์อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสส ก็เหมือนในพระไตรปิฎกเพราะเป็นการขยายความ
ให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ในคัมภีร์อนาคตวงศ์ แสดงถึงแนวคิดเรื่องพระพุทธเจ้ามีอยู่หลายพระองค์
คือ เป็นขบวนการเกิดของปฏิภจสมุปปาท และอาริยสังัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค
ซึ่งมีอยู่แล้ว ผู้ใดรู้ความจริงของโลก ก็เป็นพระพุทธเจ้า และพุทธภวะนั้นก็เป็นผลที่เกิดจาก
การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งค้นพบ ปฏิบัติการ และเข้าถึงภูมิที่อยู่ตามธรรมชาติ เพื่อเป็นการสร้าง
ความดีงาม โดยการนำตนเองและผู้อื่นให้ถึงจุดมุ่งหมายด้วยอุทมการณ์ที่เรียกว่า “พระโพธิสัตว์”
หรือผู้มีแรงตั้งใจเพื่อความรู้แจ้งในกฎเกณฑ์แห่งธรรม ทั้งในส่วนที่เป็นทฤษฎีและส่วนที่เป็น
การปฏิบัติโดยตรง และแนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นในโลกนี้ในอนาคตนับไม่ถ้วน
เพราะพระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงปฏิบัติ ตรัสรู้ และทรงสอนสั่งธรรมอันเป็นสากลในอดีต

ก็มีหลักฐานให้เห็น ปัจจุบันกำลังเป็นไปอยู่ ฉะนั้นในอนาคตก็จะต้องมีมา トラบเท่าที่มีบุคคล บำเพ็ญบารมีเพื่ออุทิศการณอยู่ (สีนีนถ วิจิตรการลิขิต 2549 : 99-100) จึงกล่าวได้ว่า ในพระพุทธศาสนาไม่มีการผูกขาดความรู้ ความฉลาด ความสามารถตรัสรู้สัจธรรมเพื่อผู้หนึ่ง ผู้ใดโดยเฉพาะ ผู้ใดบำเพ็ญบารมีเพียงพอ ก็อาจเป็นพระพุทธเจ้าได้ทั้งนั้น หลักธรรมจึงเป็น ของกลาง ท่านผู้ใดพินิจพิจารณาค้นคว้าก็อาจตรัสรู้ได้

ในคัมภีร์อรรถกถามีคำว่า “เมตเตยย” ซึ่งหมายถึงพระพุทธเจ้าเมตไตรย ไม่ได้แตกต่าง จากคัมภีร์พระไตรปิฎก เพียงแต่ขยายความเรื่องกับ หรือระยะเวลาการเสด็จอุบัติขึ้น ของพระพุทธเจ้าเมตไตรยที่มีความสัมพันธ์กันกับพระพุทธเจ้าในอดีต และมีภิกษุผู้ทำความเพียร แล้วไม่สามารถบรรลุธรรมได้ เกิดความท้อแท้ใจ จึงสละความเพียร ไม่บำเพ็ญข้อปฏิบัติ เพราะมีแนวคิดว่าจะได้พบกับพระพุทธเจ้าเมตไตรยในอนาคตกาล

ส. พลายน้อย ได้ให้เหตุผลไว้ว่า การที่พุทธศาสนิกชนพากันเลื่อมใสพระศรีอารย น่าจะ เนื่องมาจากเหตุ 2 ประการ

ประการแรก ศาสนาพระศรีอารยมีแต่ความสุขสนุกสนานมนุษย์ทั้งหลายชอบความสะดวก สบาย ไม่ต้องทำงานให้เหนื่อยยากจึงชอบศาสนาดังกล่าวนี้

ประการที่สอง เชื่อกันว่าในปัจจุบันเป็นยุคกึ่งพุทธกาลเพราะเข้าใจกันว่า พระพุทธศาสนา มีอายุอยู่เพียง 5,000 ปีเท่านั้น ผู้ที่หวังจะเกิดใหม่ จึงปรารถนาที่จะเกิดให้ทันในศาสนา พระศรีอารย

หากใช้การตีความตามตัวอักษร (Literal Interpretation) อันได้แก่การถือเอา ความหมายเท่าที่ปรากฏอยู่ตามตัวอักษรในพระคัมภีร์ การตีความแบบนี้เป็นของคนที่มีศรัทธา มากกว่าปัญญา คือคนที่เชื่อมั่นว่าข้อความในพระคัมภีร์เป็นคำพูดของพระพุทธเจ้า หรือที่เรียกว่า ตลาคตโพธิสัทธา ดังนั้นจึงเป็นความจริงที่เชื่อถือได้ จริงอยู่คำสอนของพระพุทธเจ้าในยุคแรก สอนมุ่งที่ความหลุดพ้น ยุคต่อมาชาวพุทธก็พร้อมจะอธิบายคำสอนอย่างเทพนิยายแก่คนที่ชอบ คิดอะไรด้วยภาษาของเทพนิยาย อย่างไรก็ตามความสำคัญของศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย มีอิทธิพลต่อชีวิตของผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ เมื่อหมดความเพียร แต่ก็ยังหวังที่จะบรรลุธรรมในอนาคต

ส่วนหลวงพ่อบุทธทาส ได้ตีความเรื่องพระศรีอารยไว้หนังสือที่ชื่อว่าโลกพระศรีอารยอยู่ แค่ปลายจมูก ความว่า คำว่า เมตเตยย แปลว่า ความรัก หรือ ผู้มีความรัก หรือเนื่องกันอยู่กับ ความรัก หรือเมตตานั่นเอง คำว่า เมตตา ก็คือความรัก เพียงแต่ไม่ใช่ความรักอย่างกามารมณ์ เป็นความรักอย่างบริสุทธิ์ด้วยธรรมะ ศรี แปลว่า สวยสดงดงาม อารยะ แปลว่า ประเสริฐสูงสุด

ศรีอาริยมตไตรย ก็คือ ความรักผู้อื่น หรือ ความเป็นมิตรกันอย่างสูงสุดสวสยตงตาม เมื่อใดมีความรักผู้อื่นถึงที่สุดอย่างนี้ เมื่อนั้นหรือที่นั่นก็จะเป็นโลกพระศรีอารยขึ้นมาทันที (พุทธทาสภิกขุ 2545 : 22)

ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า ความเชื่อเรื่องพระศรีอาริยมตไตรยนั้น เป็นสิ่งที่สังคมไทยให้การเคารพนับถือ และเป็นความมุ่งหวังอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพราะเชื่อว่า จะทำให้ตนได้พบกับความเจริญรุ่งเรือง ทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจสอดคล้องกับอุดมคติของพระพุทธศาสนาที่มีพุทธธรรม ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติที่พระศาสดาในแต่ละอายุขัยของโลกได้ศึกษา และปฏิบัติจนเกิดความเข้าใจด้วยพระองค์แล้วนำมาสั่งสอนคนเหล่าอื่น เมื่อโลกและชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยความทะยานไฝ่ฝัน ไม่รู้จักเพียงพอ มนุษย์ได้แต่สร้าง และเข้าใจสิ่งที่เขานำมาสร้าง และเป็นทาสที่ต้องบำเรอความสุขของตน ทั้งที่สิ่งนั้นตามความจริงแล้วคือมิตรร่วมโลกของเขาเอง มนุษย์เป็นผู้สร้าง เป็นผู้ทำลาย และเป็นผู้รับผล คือความหายนะที่เกิดตามมา ลำพังการใช้กฎเกณฑ์ทางสังคมทั่วไปบังคับและป้องกันการทำลายล้างที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์ย่อมไม่เป็นการเพียงพอ ดังนั้นการใช้กฎเกณฑ์ทางศีลธรรมที่อิงอยู่กับกฎเกณฑ์ของจักรวาลมาเสริมกฎเกณฑ์ทางสังคม เพื่อถ่วงไม่ให้โลกถึงความหายนะก่อนสิ้นอายุขัยของมันเอง สอดคล้องกับการตีความแบบสร้างตำนานธรรมหรือนิทานปริมปรา (Mystical Interpretation) ในปรัชญาตะวันตกที่เน้นตำนานความเชื่อและความคาดหวังเดิมของชาวยิวที่เชื่อว่าจะมีผู้ช่วยให้รอดพ้นจากความเป็นทาส ในขณะที่พวกยิวมีความหวังและการรอคอยเช่นนี้ พระเยซูคริสต์ก็เสด็จอุบัติขึ้นทันที เรื่องพระเยซูคริสต์จึงไม่ใช่เป็นตำนานธรรมอย่างแท้จริง

ฉะนั้น ความเชื่อโลกแห่งพระศรีอาริยมตไตรยนั้นเป็นโลกที่พระพุทธเจ้าองค์หนึ่งที่จะมาอุบัติขึ้นและเป็นประทีปส่องทางให้มนุษยชาติเลือกเดินทางที่ถูกต้องและเหมาะสมส่องทางให้ทั้งผู้ปกครอง และผู้ใต้ปกครองเห็นแก่นแท้แห่งชีวิต และแต่ละฝ่ายต้องปฏิบัติต่อกันและกันฉันญาติ โดยให้สอดคล้องกับกฎแห่งชีวิตและธรรมชาติกล่าวคือมีธรรมะต่อกันและกันนั่นเอง

3. ติความหลักการบริหารที่ปรากฏในจกัวัตติสูตร

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระคุณสมบัติอันยอดเยี่ยมไม่มีใครเสมอเหมือนในโลก ในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ 9 ประการ ที่เรียกว่า พุทธคุณ 9 เช่น อร์หิ สมหาสมพุทโธ พระองค์เป็นพระอรหันต์เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพระคุณสมบัติอื่น ๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะพุทธวิธในการบริหารและการปกครอง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระคุณสมบัติของนักบริหารและนักปกครองชั้นยอดของพระองค์ เพราะพระคุณสมบัติในด้านนี้ของพระองค์นั่นเอง จึงทำให้

พระองค์สามารถประกาศพระพุทธศาสนาได้อย่างรวดเร็วและเป็นปึกแผ่นคงสืบทอดมาถึงเราทั้งหลายถึงทุกวันนี้ คำว่า บริหาร ตรงกับภาษาบาลีว่า ปริหร เป็นคำแสดงความหมายถึงลักษณะของการปกครองว่าเป็นการนำสั่งคมหรือหมู่คณะให้ดำเนินไปโดยสมบูรณ์ นำหมู่คณะให้พัฒนาไปพร้อมกัน ปริหร อาจบ่งถึงความหมายที่ว่า การแบ่งงาน การกระจายอำนาจ หรือการที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมในการปกครองหมู่คณะก็ได้ ในพระไตรปิฎกมักจะใช้คำว่า ปริหร กับกลุ่มสังคม เช่น อหิ ภิกขุสงฆ์ ปริหริสสามิ เราจักปกครองภิกขุสงฆ์ เป็นต้น

การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น หลักการบริหารประกอบด้วยหน้าที่หลัก 5 ประการ ได้แก่ 1. หลักการวางแผน (Planning) 2. หลักการจัดองค์การ (Organizing) 3. หลักการจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) 4. หลักการสั่งการ (Directing) 5. หลักการควบคุม (Controlling)

ซึ่งสามารถสรุปลงได้ 3 ประการ คือ

1. การบริหารตน เป็นหลักการที่ว่าผู้บริหารที่ดี ต้องสามารถบริหารควบคุมตนเองให้เสียก่อน จึงจะสามารถบริหารคนอื่นได้ดี
2. บริหารคน เมื่อผู้บริหารสามารถบริหารตนได้ดีแล้ว ก็จะพัฒนาไปสู่การบริหารบุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชา
3. บริหารงาน คนกับงานเป็นสิ่งที่คู่กัน ถ้านักบริหารสามารถจัดการกับตนเอง คนได้ดี ก็จะนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารงานอย่างแน่นอน

ในจกัวัตติสูตรมีเนื้อหาที่ว่าด้วยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักการบริหารจัดการในหลายแนวคิดดังนี้

1. หลักการครองตน พระพุทธองค์ทรงตรัสให้พุทธบริษัท หรือคนในองค์การของพระองค์ มีความเชื่อมั่นศรัทธาในการพัฒนาตนเอง รู้จักควบคุมตนเองโดยใช้หลักสติปัญญา 4 ทรงเสนอแนวทางให้พนักงานในบริษัทของพระองค์ปฏิบัติตามหลักการที่ถูกตั้งโดยดำเนินรอยตามผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสในองค์การด้วยพระดำรัสว่า ให้ท่องเที่ยวไปในทางอันเป็นโคจรแห่งบิดาของตน (พระองค์เอง) ซึ่งท่านเหล่านั้นมีประสบการณ์มาก่อน ทรงมุ่งให้ผู้ที่เป็นผู้บังคับบัญชามุ่งพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำโดยทรงเปรียบเทียบด้วยการเกิดขึ้นของความเป็นจักรพรรดิของพระเจ้าจักรพรรดิในอดีตมีเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าทัฬหณมิ เป็นต้น ภาวะผู้นำดังกล่าวทรงเน้นเกิดการขึ้นแห่งอำนาจในการบริหารจัดการว่าต้องการจากอำนาจบารมีหรือคุณงามความดีในตนเองโดยการประพฤติปฏิบัติตามหลักที่นักบวชหรือสมณพรมณ์

หรือเปรียบเทียบในยุคปัจจุบันก็คือที่ปรึกษาบริษัทอย่างถูกต้อง เป็นการถือธรรมเป็นใหญ่ เมื่อผู้บริหารมีธรรมเป็นหลัก มีธรรมเป็นธง การนับถือศรัทธาในตนเองก็เกิดมีขึ้นสามารถแผ่ขยายไปในทิศต่าง ๆ ทำให้คนทั้งหลายเหล่านั้นมอบกาย มอบใจ หรืออุทิศตนเพื่อผู้บริหารอย่างเต็มใจประสิทธิภาพในการบริหารก็จะเกิดขึ้นแก่บริษัท

สรุปว่าผู้บริหารจะต้องยึดหลักธรรมาธิปไตย คือ ถือความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผล หลักการ กฎกติกาที่ชอบธรรมเป็นบรรทัดฐาน เคารพธรรม เชิดชูธรรม นิยมธรรม ตั้งตนอยู่ในธรรม ประพฤติธรรมด้วยตนเอง

2. หลักการครองคน เมื่อผู้บริหารมีการพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำในตนด้วยคุณธรรมอย่างสมบูรณ์แล้ว ทรงมอบหลักการในการบริหารคนที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของตนเอง คือ

1. หลักธรรมมีการรักษา คือ จัดอำนวยการรักษา คุ่มครองอันชอบธรรมแก่พนักงานทุกคนที่อยู่ในบริษัทให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมเดียวกัน

2. อธรรมการนิเสธนา ห้ามกัน มิให้มีการอันอธรรมเกิดขึ้นในบริษัท คือการจัดการป้องกันแก้ไข มิให้มีการกระทำความผิดความชั่วร้ายเดือดร้อนเกิดขึ้น

3. ธนานุประทาน ปันทรัพย์เฉลี่ยผลกำไรที่เกิดขึ้นในองค์การแก่พนักงานทุกคนอย่างชอบธรรม เพื่อเป็นการจงใจด้วยการจัดการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของพนักงาน

3. หลักการครองงาน

ในการดำเนินมีการสอบถามปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับที่ปรึกษา หรือผู้ที่มีประสบการณ์ เพื่อให้รู้ซึ้งการอันดีชั่ว ควรประกอบหรือไม่ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือไม่ แล้วประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปโดยถูกต้อง เพราะหากไม่ยึดหลักดังกล่าวแล้วดำเนินการตัดสินใจตามแนวทางของตนเพียงอย่างเดียวอาจเกิดการผิดพลาดดังที่พระพุทธองค์ทรงยกความผิดพลาดในการบริหารบ้านเมืองของพระเจ้าจักรพรรดิองค์ที่ 7 ที่ไม่ทรงแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนทำอกุศลกรรมบท 10 และก็เกิดความล่มสลายของสังคมในที่สุด

กล่าวโดยสรุปในทัศนะของผู้เขียนการตีความจกัถวัตติสูตฺรสามารถนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับหลักการบริหารในปัจจุบันได้เป็นอย่างดีดังกล่าวแล้ว

สรุป

การตีความจกัถวัตติสูตฺร พบว่า พระพุทธองค์ทรงสร้างจุดร่วมที่สำคัญระหว่างพระภิกษุ และฆราวาส ในด้านเนื้อหาที่สามารถตีความได้ทั้งในระดับโลกิยะ คือหลักในการปกครอง

บ้านเมือง หรือหลักการบริหารจัดการในองค์กร และระดับโลกุตตระ คือ หลักการการปกครอง คัมภีร์ของตนเองในภายใน ด้วยการควบคุมกามคุณ 5 ด้วยการเจริญสติปัญญา 4 ทำให้ผู้ฟังได้ผลแห่งบุญอันเป็นโลกิยะ และโลกุตตระ หรือได้รับกุศลทั้งระดับวิภูฏคามินีกุศล คือสมบัติของความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ และวิภูฏคามินีกุศล คือพระนิพพาน หัวใจสำคัญของพระสูตรและเป็นที่มาของชื่อพระสูตรอีกอย่างหนึ่ง คือ คำว่า จกท ที่แปลว่า จักร หรือ ล้อ อันเปรียบเหมือนคุณธรรมภายในที่ไขข้อเคลือบหรือหมุนความเจริญรุ่งเรืองในทั้งระดับตนเองและระดับสังคมดังกล่าวข้างต้น ในพระสูตรได้กล่าวถึงสังคยคุศริอารีย์ซึ่งน่าจะเป็นการส่งเสริมและจงใจผู้ฟังให้มีกำลังใจและอุตสาหะในการพัฒนาตนเองเพื่อไปสู่โลกแห่งแบบในสังคยอุตมคติดังกล่าว หากพิจารณาให้สั้นเข้า อาจตีความได้ว่าเป็นกุศโลบายเพื่อให้คนสนใจปฏิบัติธรรมเพื่อไปสู่นิพพานในรูปแบบของสังคยคุศริอารีย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดแบบพุทธเกษตร ของมหายาน หรือการตีความนิพพานที่เป็นดินแดนอย่างเช่นของวัตรธรรมกายก็เป็นได้ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของหลวงปู่พุทธทาสที่ตีความแบบกุศโลบายว่า โลกของพระศรีอารีย์อยู่แค่ปลายจมูก ไม่ใช่เรื่องที่ไกลตัวแต่เกิดจากการเข้าถึงในปัจจุบันโดยการปฏิบัติธรรม แต่หากพิจารณาด้วยหลักยุดิหาระตามคัมภีร์เนตติปกรณ์แล้วถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานธรรมดาที่จะมีพระพุทธเจ้าพระนามว่าศรีอารีย์เพราะเมื่อมีเหตุแห่งการบารมีและปรารถนาพุทธภูมิตราบใดก็มีพระพุทธเจ้าพระองค์ใหม่ตรานั้น

เอกสารอ้างอิง

- คุณารักษ์ นพคุณ, แปล. **เนตติปกรณ์แปลและเนตติสารัตถ์ที่ปณี**. กรุงเทพมหานคร : หจก. ทิพย์วิสุทธิ, 2544.
- ปรุทมม์ บุญศรีตัน. **รูปแบบการตีความคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. 2550.
- พระณัฐพงษ์ ปญญาวชิโร (ฉลาดแหลม). **การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางสังคมในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาขงจื้อ. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย**. 2550.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **การตีความพุทธศาสนสุภาษิต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เลียงเชียง. 2550.
- พัชรลดา จุลเพชร . **แนวคิดเรื่องกึ่งพุทธกาลในสังคมไทย พ.ศ. 2475 - 2550. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**. 2548.

- พุทธทาสภิกขุ. โลกพระศรีอารยอยู่แค่ปลายจมูก. กรุงเทพมหานคร: หจก. เอ็มเทรตติ้ง. 2545.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . 2539.
- รศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และคณะ แปล. **พระพุทธเจ้าสอนอะไร.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . 2548.
- วีรชาติ นิมมอนงค์. “เอกสารประกอบการสอน วิชาพระพุทธศาสนากับศาสตร์แห่งการตีความ”.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ. 2550. (อัดสำเนา)
- ส.พลายน้อย. **พระศรีอารย.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทสามัคคีสาร (ดอกหญ้า) จำกัด. 2539. .
- สมิทธิพล เนตรนิมิตร. **มิตสังคมในพระสูตรตันตปิฎก.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชีวาภิวตัน.
2550.
- สินีนาถ วิจิตรการลิขิต. การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระพุทธเจ้าในอนาคตของสังคมไทย :
ศึกษาเฉพาะกรณี พระศรีอริยเมตไตรยในพระพุทธศาสนาเถรวาท. **วิทยานิพนธ์พุทธ**
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย. 2549.
- อารยัน , **วิจารณ์พุทธทำนาย,** พระนคร : โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, 2502.